

УДК 338.4

Г. О. Санченко,
здобувач вищої освіти третього рівня (доктор філософії),
Міжрегіональна академія управління персоналом,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5075-860X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.8.175

АГРАРНИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

G. Sanchenko,
Third-level higher education graduate (Doctor of Philosophy), Interregional Academy of Personnel Management

UKRAINIAN AGRICULTURAL MARKET: MAIN TRENDS AND FEATURES OF FUNCTIONING

У статті досліджено основні тенденції та особливості функціонування аграрного ринку України. Виділено основні методи управління та забезпечення стабільності аграрних підприємств: ухилення від ризиків, локалізація ризиків, диверсифікація, компенсація ризиків. Встановлено, що, по-перше, вітчизняний аграрний ринок є надзвичайно складним механізмом, який формується з ряду сегментів факторів індивідуального призначення і в своєму середовищі розвиває систему виробничо-економічних відносин між структурними елементами, які забезпечують рух товарів від виробника до споживача; по-друге, він відіграє важливе питання у забезпеченні продовольчої безпеки держави, соціально-економічному розвитку регіонів, життєзабезпеченні сільського населення та збереженні його традиційних укладів. Ключовими гравцями в українському сільському господарстві є 8 600 фермерських господарств середнього розміру (від 200 до 2 000 га), які виробляють понад 50 % продукції зернових. В Україні сільськогосподарські підприємства відіграють помітну роль у землекористуванні та сільськогосподарському виробництві, особливо сільськогосподарських культур, призначених для експорту, як-от кукурудза (86 %), пшениця (80 %) та олійні культури (соняшник — 86 %). На противагу цьому, одноосібники відповідають за більшу частину виробництва фруктів та овочів, призначених майже повністю для споживання в Україні. Загальною ж тенденцією розвитку сільського господарства, характерною для останніх років, є зменшення кількості працівників, яке відбувалося в результаті підвищення продуктивності техніки й організаційних змін виробництва. Україна є важливим учасником аграрного світового ринку, а український аграрний бізнес є одним із ключових у структурі експорту та акумулює велику суму надходжень в держбюджет — в окремі роки він забезпечував понад 40 % виручки від експорту. Визначено, що триваюча військова агресія росії та спричинені нею руйнування господарств, їх основних засобів, ланцюгів постачання продукції до зовнішніх споживачів, вимагають від власників та керівників аграрних підприємств перегляду засад та принципів функціонування, пошуку нових ланцюгів постачання, тощо.

The article examines the main trends and features of the functioning of the Ukrainian agricultural market. The main methods of managing and ensuring the stability of agricultural enterprises are highlighted: risk avoidance, risk localization, diversification, risk compensation. It is established that, firstly, the domestic agricultural market is an extremely complex mechanism that is formed from a number of segments of individual factors and in its environment develops a system of production and economic relations between structural elements that ensure the movement of goods from the producer to the consumer; secondly, it plays an important role in ensuring the food security of the state, the socio-economic development of regions, the livelihood of the rural population and the preservation of its traditional ways of life. The key players in Ukrainian agriculture are 8,600 medium-sized farms (from 200 to 2,000 hectares), which produce more than 50% of grain production. In Ukraine, agricultural enterprises play a significant role in land use and agricultural production, especially in export crops such as corn (86%), wheat (80%) and oilseeds (sunflower — 86%). In contrast, sole proprietors are responsible for the majority of fruit and vegetable production, which is almost entirely for consumption in Ukraine. The general trend in agricultural development, characteristic of recent years, is a decrease in the number of employees, which occurred as a result of increased productivity of machinery and organizational changes in production. Ukraine is an important participant in the global agricultural market, and Ukrainian agribusiness is one of the key players in the export structure and accumulates a large amount of revenue to the state budget — in some years it provided more than

40% of export revenue. It has been determined that the ongoing military aggression of Russia and the resulting destruction of farms, their fixed assets, and product supply chains to external consumers require owners and managers of agricultural enterprises to review the principles and principles of operation, search for new supply chains, etc.

Ключові слова: аграрний ринок; аграрне підприємство; тенденції; особливості; економіка; економічна безпека.

Keywords: agricultural market; agricultural enterprise; trends; features; economy; economic security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аграрний ринок відіграє надважливе значення як для економіки та продовольчої незалежності, безпеки й стабільності держави, так і для задоволення потреб власного населення у продуктах харчування серед усієї сукупності нині функціонуючих вітчизняних галузевих ринків. Окрім цього, Україна тривалий час займала доволі високі позиції на міжнародному аграрному ринку за окремими сільськогосподарськими позиціями, що мало суттєвий вплив і на особливості функціонування вітчизняного аграрного ринку, а також забезпечувало надходження суттєвого обсягу коштів від експорту до бюджету України. На ефективність функціонування аграрного ринку справляє безпосередній вплив багато елементів та факторів, серед яких найбільш суттєвими є ринок землі, ринок праці, ринок інвестиційних товарів та інші важливі складові елементи, а його функціонування визначається не лише функціями сільськогосподарського виробництва, а й способами їх виконання. Останніми роками до переліку факторів "підключилась" військова агресія російської федерації на території України, що внесла суттєві зміни в особливості та засади функціонування вітчизняного аграрного сектору, спричинила значні втрати та руйнування, тощо. Все це потребує детального дослідження задля можливості здійснити корегування аграрними підприємствами власних планів та завдань, застосування відповідного інструментарію та механізмів.

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Дослідженню основних тенденцій та особливостей функціонування аграрного ринку України завжди приділялась особлива увага в роботах українських науковців. В рамках нашого дослідження відокремимо найбільш значимі. Так, положення функціонування аграрного сектору детально розкрито в працях таких науковців як В. Амбросов, В. Андрійчук, І. Баланюк, П. Гайдуцький, В. Галушко, М. Кваша, М. Кропивко, М. Місюк, О. Могильний, П. Саблук, М. Сахацький, Н. Чорна, О. Шпикуляк,

М. Шульський, В. Юрчишин, В. Якубів та інші. Практичні аспекти розвитку агропродовольчого ринку широко досліджено в працях О. Березіна, А. Березіної, А. Гудорова, В. Данкевича, Т. Зінчук, Є. Кирилюка, І. Кириленка, П. Макаренка, А. Мармуть, О. Олійника, В. Писаренка, О. Ульянченка, Д. Шияна та інших. При всій важливості проведених досліджень з урахуванням динамічного розвитку подій постійно з'являються нові обставини, що потребують додаткового дослідження та оцінювання.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ

Метою статті є дослідження основних тенденцій та особливостей функціонування аграрного ринку України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Вітчизняний аграрний ринок є надзвичайно складним механізмом, який формується з ряду сегментів факторів індивідуального призначення і в своєму середовищі розвиває систему виробничо-економічних відносин між структурними елементами, які забезпечують рух товарів від виробника до споживача. АПК України посідає відокремлене місце серед ключових комплексів матеріального виробництва за своїм цільовим призначенням, особливостями та циклічністю відтворювальних процесів, побудовою та організацією територіально-економічної та галузевої структури. Характерною рисою аграрного ринку являється забезпечення його внутрішнього руху, що забезпечує здійснення єдиного процесу виробництва та реалізації продукції. Умовами ефективного конкурентоспроможного функціонування аграрного ринку України є наявність великої кількості різноманітних сільськогосподарських товаровиробників, платоспроможних споживачів, розвиненої інфраструктури, досконалої конкуренції та нормативного забезпечення регулювання відносин [1, с. 17].

Особливості національного економічного розвитку та сучасний стан агропромислового

комплексу дозволяють визначити його основну роль та місце у забезпеченні продовольчої безпеки держави, соціально-економічному розвитку регіонів, життєзабезпеченні сільського населення та збереженні його традиційних укладів. Сільське господарство є третім за величиною джерелом доходу економіки України після сфери послуг і промисловості. Одним із ключових характеристик стану економіки та окремих галузей народного господарства є валовий внутрішній продукт. Нині аграрний сектор є одним із найважливіших елементів економіки загалом. Одна з причин — це здатність генерувати значну кількість валового внутрішнього продукту [2]. Суттєве значення аграрного сектору для вітчизняної економіки підтверджується тим фактом, що незважаючи на постійне коливання протягом 2012—2023 років та певне зниження, частка валового внутрішнього продукту сільського господарства в структурі валового внутрішнього продукту України протягом останніх років все ще залишається доволі значною і по результатах 2023 року склала 8,97%, що є одним з найнижчих значень даного показника протягом 12 років (табл. 1). Найбільше ж значення частки валового внутрішнього продукту сільського господарства в структурі валового внутрішнього продукту України мало по результатах 2013 року — 14,19%. В той же час, в абсолютному виразі обсяг валового внутрішнього продукту сільського господарства постійно зростав з 120 533,61 млн грн по результатах 2012 року до 383 850,00 млн грн по результатах 2023 року тобто на 263 316,39 млн грн або більше ніж в 2 рази, що певним чином було спричинено також суттєвим знеціненням національної валюти в період з 2014 року.

Певне скорочення абсолютного значення валового внутрішнього продукту сільського господарства України по результатах 2022—2023 років було спричинено початком повномасштабної військової агресії росії у 2022 році, окупацією частини територій нашої держави, руйнуванням умов для виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції на зовнішньому ринку.

Важливість аграрного сектору для вітчизняної економіки та економічної безпеки підтверджується і тим фактом, що аграрний сектор займає вагомe місце у валовій доданій вартості та валовому прибутку, змішаному доході держави. На валовий прибуток аграрного сектору у валовому прибутку економіки в цілому приходиться понад 20%, а найменша його частка мала місце лише в 2012—2014 роках, що складало відповідно 16,09%, 17,71% та 19,84%

Таблиця 1. Динаміка валового внутрішнього продукту, валового внутрішнього продукту сільського господарства та його частки в загальному валовому внутрішньому продукті України, 2012—2023 рр.

Рік	Валовий внутрішній продукт, млн грн	Валовий внутрішній продукт сільського господарства, млн грн	Частка валового внутрішнього продукту сільського господарства в загальному валовому внутрішньому продукті країни, %
2012	037629,29	120533,61	11,62
2013	1100734,29	156176,29	14,19
2014	1586915,00	161145,00	10,15
2015	1988544,00	239806,00	12,06
2016	2385367,00	279701,00	11,73
2017	2983882,00	303949,00	10,19
2018	3558706,00	361173,00	10,15
2019	3974564,00	356795,00	8,98
2020	4194102,00	388660,00	9,27
2021	4244520,00	386363,00	9,10
2022	4162218,00	370106,50	8,89
2023	4279916,00	383850,00	8,97

Джерело: побудовано автором на підставі [3].

відповідно, але все одно є підтвердженням суттєвості для економіки держави аграрного сектору.

Згідно з даними Державної служби статистики України і Міністерства довілля та природних ресурсів України, частка сільськогосподарських угідь в Україні становить майже 68,5% від загальної території країни, з яких у 2021 році понад 50% використовувалось сільськогосподарськими підприємствами, решта — господарствами населення [3]. Еволюція українського аграрного сектору сприяла галузевій спеціалізації операторів залежно від площі землі, що обробляється: великі підприємства складають лише 2% аграрного сектора, на них припадає 15% загального обсягу сільськогосподарської продукції та близько 50% продукції харчової промисловості. Решту виробляють малі та середні сільськогосподарські підприємства. Оскільки найпоширенішою формою господарських відносин в аграрному секторі України є оренда індивідуальних земельних ділянок приватної власності сільськогосподарськими підприємствами, сільськогосподарські підприємства надають фінансову підтримку сотням тисяч землевласників, які в переважній більшості проживають у сільській місцевості. В той же час, якщо врахувати той факт, що питома вага особистих селянських та фермерських господарств у загальній структурі валової продукції становить майже 45%, а на підприємства припадає 55% здебільшого товар-

ної продукції рослинництва, то стає очевидно, що продовольче забезпечення країни здебільшого залежить від селян [3].

В Україні сільськогосподарські підприємства відіграють помітну роль у землекористуванні та сільськогосподарському виробництві, особливо сільськогосподарських культур, призначених для експорту, як-от кукурудза (86 %), пшениця (80 %) та олійні культури (соняшник — 86 %). На противагу цьому, одноосібники відповідають за більшу частину виробництва фруктів та овочів, призначених майже повністю для споживання в Україні. Це прямий наслідок радянської колективізації та подальшої приватизації сільськогосподарських підприємств після здобуття Україною незалежності. Щодо розмірів та продуктивності фермерських господарств у довоєнній Україні, то більшість з них обробляли менше 100 га, але їхня частка у виробництві зернових була незначною. Ключовими гравцями в українському сільському господарстві є 8 600 фермерських господарств середнього розміру (від 200 до 2 000 га), які виробляють понад 50 % продукції зернових. Серед підприємств, що обробляють дуже великі площі, 22 орендували площу (у кількох областях) понад 50 000 га, а з них 10 — понад 100 000 га. Найбільшим землекористувачем в Україні є компанія "Кернел", що у 2020 році обробила орієнтовно 500 000 гектарів [4].

На початок 2022 року в сільському господарстві було працевлаштовано 2,5 млн осіб, що становило приблизно 14 % від загальної кількості зайнятих в державі. Загальною ж тенденцією розвитку сільського господарства, характерною для останніх років, є зменшення кількості працівників, яке відбувалося в результаті підвищення продуктивності техніки й організаційних змін виробництва. Водночас на даний час експерти не вбачають перспектив скорочення штатної чисельності працюючого персоналу на підприємствах, а подекуди наголошують на перспективах розширення підприємств. Питання підбору кваліфікованих кадрів має велике значення для сільського господарства. Протягом 2022 року з проблемами найму працівників стикалась більшість підприємств сільського господарства. Основними причинами цього стали масова зовнішня міграція та мобілізація. Більшість підприємств протягом 2022 року мали необхідність шукати заміну мобілізованим працівникам.

Україна є важливим учасником аграрного світового ринку, а український аграрний бізнес є одним із ключових у структурі експорту та акумулює велику суму надходжень в держбюд-

жет — в окремі роки він забезпечував понад 40% виручки від експорту (наприклад, у 2013 році сільське господарство становило 27 % українського експорту, поступаючись металургії — 28 %, а на початок 2022 року частка сільського господарства в експорті підскочила до 41 %) [5]. Зернові та технічні культури, призначені для експорту, домінують в українському виробництві, як наслідок основними експортними продуктами України на кінець 2021 році стали: соняшникова олія (5 млн тон, 6,4 млрд доларів США), кукурудза (23 млн тонн, 5,9 млрд доларів США), пшениця (19 млн тон, 5,1 млрд доларів США), ріпак (2,7 млн тон, 1,7 млрд доларів США) та ячмінь (5,8 млн тон, 1,3 млрд доларів США) [3]. Розвитку та постійно високому рівню експорту сільськогосподарської продукції також сприяє той факт, що Україна має 19 угод про спільну торгівлю з 47 державами, у тому числі зону вільної торгівлі із країнами ЄС, а з початку повномасштабної агресії росії деякі країни зняли мита на продукцію з України.

Особливо увага і ключове місце в вітчизняному експорті завжди відводилась такій культурі як пшениця, адже відсутність її експорту має значний вплив на забезпеченість світового ринку одним із основних продуктів харчування для населення світу, що являється основою виготовлення хліба [6]. Водночас, першочергово криза, спровокована коронавірусом (від початку карантину в Україні запровадили жорсткі обмеження щодо експорту зернових), а в 2022 році — повномасштабною російською агресією мали суттєвий негативний вплив на експорт аграрної продукції України — незважаючи на те, що внаслідок повномасштабного вторгнення агросектор України зазнав прямої шкоди та збитків на суму понад 80 мільярдів, значення сільського господарства продовжує залишатись більш ніж значним: 2024 року аграрний сектор забезпечив 59,3% (24,7 млрд. дол. США) валютних надходжень від експорту товарів з України, коли в 2021 році цей показник становив 40,7% (27,7 млрд. дол. США).

Найбільшими ринками збуту сільськогосподарської продукції України за станом на початок 2023 року були:

— ЄС залишається основним ринком призначення української продукції, імпортуючи переважно зернові, рослинні олії та м'ясо птиці, вартістю 7,7 млрд доларів США. Найголовнішими покупцями української продукції в Європейському Союзі стали Нідерланди, Іспанія, Італія, Польща та Німеччина;

— після ЄС найбільшими ринками збуту сільськогосподарської продукції України були

Китай та Індія обсягом 4,2 млрд євро та 2 млрд євро відповідно;

— іншими важливими напрямками для українського експорту були Єгипет і Туреччина, особливо для зерна;

Україна також є провідним виробником та експортером ключових сільськогосподарських товарів, що постачає товари до численних країн світу, які страждають від нестачі продовольства в регіонах Близького Сходу та Східної Африки, та, що впливає на міжнародні ціни на продовольство. Окрім того, до вторгнення росії Україна постачала 50% зернових запасів Всесвітньої продовольчої програми ООН [4].

На фоні загального падіння експорту товарів і послуг з України частка с/г продукції і продовольства зросла з 40,7% в 2021 році до 61,5% в 2023 році. Українська агропромислова продукція стала одним з основних каналів надходження валютної виручки в країну в умовах повномасштабної війни і зруйнованої промисловості. Обсяг експорту зернових в натуральному виразі був нижчим на 27% в 2022 році і на 15% в 2023 році порівняно з середніми значеннями в 2019—2021 роках. Падіння експорту в грошовому виразі відбувалось не лише за рахунок зниження тонажу, а й внаслідок просідання цін на с/г товари на світових ринках.

Галузь тваринництва України також зазнала інтенсивних перетворень за останні два десятиліття, що характеризується різким зростанням виробництва продукції птахівництва. Якщо в 2000 році свинина, яловичина і телятина становили 86 % виробництва м'яса в Україні, тоді як на м'ясо птиці лише 11,6 %, то до 2022 року частка свинини, яловичини і телятини зменшилася до 42 %, а частка м'яса птиці зросла до 56,8 % від загального обсягу виробництва. Однак, порівняно з Європейським Союзом, галузь тваринництва України є відносно невеликою.

Стосовно вітчизняних підприємств-виробників тваринницької продукції, то станом на початок 2022 року мала місце ситуація, що виробників свійської птиці було у 4 рази менше ніж підприємств виробників свинини:

— 316 підприємств виробників свійської птиці,

— 1297 підприємств виробників свинини.

У воєнний період 2022 року, кількість живого поголів'я мала ще більше зниження у певних секторах. Проте, варто враховувати, що ці дані узагальнені у межах країни, тому на рівні кожної області можуть спостерігатися інші тенденції. Водночас, екологічні та соціальні проблеми навпаки загострюються, про що

свідчить випадки забруднення водних, земельних ресурсів та атмосферного повітря, невирішеність питання поводження з побічними продуктами тваринного походження тощо.

В умовах триваючої військової агресії, безгрошів'я та зменшення поголів'я спостерігається дуже низький середньорічний темп зростання виробництва за 10 років — 0,4%. Для порівняння: у рослинництві темп зростання становить 4,8%. До того ж темпи надходження капітальних інвестицій у сільському, лісовому та рибному господарстві зменшилися на 10%, окремо надходження у тваринництво зменшилися більше ніж на 10% [7]. За час проведення активних державних заходів підтримки тваринництва з 2015 по 2022 рік. Не змінилося головне — за низької купівельної спроможності населення України ціни на тваринницьку продукцію зростають, а поголів'я ВРХ та свиней продовжує щорічно скорочуватися, кожного року ставлячи рекорди з найнижчої кількості за історію незалежності України [8].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження, що представлене у науковій статті, дозволяє виділити наступні тенденції та особливості функціонування вітчизняного агропромислового ринку:

— зниження реального платоспроможного попиту з боку вітчизняного населення — споживачів сільськогосподарської продукції та постійна тенденція зростання цін, в тому числі через триваюче знецінення національної валюти;

— специфічний механізм формування цін на продукцію та продукти її промислової переробки;

— ціновий диспаритет відносин між різними суб'єктами ринку — особливо це стосується великих агрохолдінгів та представників малого та середнього бізнесу, внаслідок постійного збільшення питомої ваги на ринку продукції великих агрохолдінгів, тобто укрупнення вітчизняного агробізнесу;

— збільшення обсягів виробництва та пропозиції продукції з боку агровиробників суспільного сектору та скорочення обсягів виробництва з боку господарств населення;

— високий рівень конкуренції з боку імпортерів;

— недосконалий механізм державного регулювання ринку та обмежена фінансовими чинниками підтримка агровиробництва;

— тенденції нарощування обсягів імпорту продуктів харчування тваринницького походження;

— наявність значної кількості посередників ринку продукції тваринництва та продуктів її промислової переробки;

— зростання попиту на екологічно чисту, безпечну й низькокалорійну продукцію та продукти її промислової переробки;

— низький рівень кооперації та агропромислової інтеграції між ключовими суб'єктами ринку;

— посилення впливу світових тенденцій розвитку ринків продовольства на розвиток вітчизняного ринку [9];

— триваюча військова агресія росії та спричинені нею руйнування господарств, їх основних засобів, ланцюгів постачання продукції до зовнішніх споживачів.

Водночас, дане дослідження виступає лише першим кроком на шляху удосконалення діяльності аграрних підприємств, наступним кроком має бути виявлення та оцінювання ризиків та загроз стабільності, з якими стикаються або можуть стикатись у своїй повсякденній та потенційно аграрні підприємства.

Література:

1. Калетнік, Г. М., Пришляк, Н. В. (2016), "Ефективність державної підтримки як основа сталого розвитку сільського господарства, Всеукраїнський науково-виробничий журнал "ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики, № 5 (9). С. 7—23.

2. Савченко, М.В., Шутак І.А. (2021), "Тенденції трансформаційних та інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки України, Економічний вісник, № 2. С. 36—43.

3. Статистичний щорічник України за 2023 рік / за ред. І.Є. Вернера. Київ: Держстат, 2024. 387 с.

4. Дослідницька служба Європейського парламенту (2024), Сільське господарство України: від російського вторгнення до європейської інтеграції. 15 с.

5. Вакуленко, В.Л. (2022), "Інтенсифікація виробництва рослинництва в умовах воєнного стану, Східна Європа: економіка, бізнес та управління, № 35. С. 45—55.

6. Верховна Рада України (2022), "Країна-агресор зруйнувала всі здобутки експортного потенціалу України і поставила під загрозу глобальну продовольчу безпеку, — зазначають у Комітеті з питань аграрної та земельної політики, режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/223191.html> (дата звернення: 11.08.2024).

7. Перший агрополітичний сайт України (2021), "Стан галузей рослинництва та тварин-

ництва у 2015—2020 роках, режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/736-stangaluzi-roslinnitstva-ta-tvarinnitstva-2015-2020-roki> (дата звернення: 23.09.2024).

8. Лисенко, Г.П. (2020), "Пріоритетні напрями державної стратегічної політики розвитку тваринництва в Україні, Продовольчі ресурси, № 14. С. 277—288.

9. Чуб, А.В. (2021), "Сучасний стан та тенденції агропромислового комплексу України, Приазовський економічний вісник, випуск 5 (28). С. 34—43.

References:

1. Kalyetnik, H.M. and Pryshlyak, N.V. (2016), "The effectiveness of state support as a basis for sustainable development of agriculture, Vseukrayins'kyi naukovy-vyrobnychy zhurnal "Ekonomika. finansy. menedzhment: aktual'ni pytannya nauky i praktyky, vol. 5 (9), pp. 7—23.

2. Savchenko, M.V. and Shutak, I.A. (2021), "Trends in transformation and integration processes in the agricultural sector of the economy of Ukraine, Ekonomichnyy visnyk, vol. 2, pp. 36—43.

3. Verner, I.YE. (2024), Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2023 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2023], Derzhstat, Kyiv, Ukraine.

4. Research Service of the European Parliament (2024), Ukrainian Agriculture: From Russian Invasion to European Integration, European Parliament, Brussels, Belgium.

5. Vakulenko, V.L. (2022), "Intensification of crop production under martial law, Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya, vol. 35, pp. 45—55.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022). "The aggressor country has destroyed all the achievements of Ukraine's export potential and has jeopardized global food security, the Committee on Agrarian and Land Policy notes, available at: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/223191.html> (Accessed 11 August 2024).

7. The first agro-political website of Ukraine (2021), "The state of the crop and livestock sectors in 2015—2020, available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/736-stangaluzi-roslinnitstva-ta-tvarinnitstva-2015-2020-roki> (Accessed 23 September 2024).

8. Lysenko, H.P. (2020), "Priority directions of the state strategic policy for the development of livestock farming in Ukraine, Prodovol'chi resursy, vol. 14, pp. 277—288.

9. Chub, A.V. (2021), "Current state and trends of the agro-industrial complex of Ukraine, Pryazovs'kyi ekonomichnyy visnyk, vol. 5 (28), pp. 34—43.

Стаття надійшла до редакції 31.03.225 р.